

TEOLÓGIAI ÉS VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK BIBLIAI TÖRTÉNETEKHEZ

Az anyag célja a hitéleti neveléssel foglalkozó óvodapedagógusok, az óvodai hittanoktatás területén szolgáló hittanoktatók és lelkészek munkájának segítése.

Amikor a bibliai történetek üzenetét szeretnénk átadni az óvodáskorú (3-6 éves) gyermekeknek, akkor kettős szempontrendszerre tekintünk. Egyrészt a bibliai történet teológiai háttere, másrészt a gyermek életkori, fejlődéslélektani sajátosságaihoz igazodunk. E két terület metszetében keressük az üzenetet, amelyet, munkánkat megáldva, a Szentlélek Isten képes igazán eljuttatni hallgatóinkhoz.

Az első, áttekintő oldalon találunk egy rövid összefoglalást az adott bibliai történet fő mondanivalójáról, néhány kiemelt teológiai hangsúly, a hozzájuk kapcsolódó, felnőttekben megfogalmazódó életkérdések és a bibliai történethez kötődő valláspedagógiai szempontok feltüntetésével.

A teológiai és valláspedagógiai szempontok részletes kifejtése keretében sor kerül a bibliai történet rövid összefoglalására, a bibliai szövegkörnyezetben való elhelyezésére, a fő mondanivaló megfogalmazására. Kortörténeti sajátosságok, helyszínek bemutatása segíti a további megértést, majd a kiemelt teológiai hangsúlyokról olvashatunk. Az összefoglaló táblázat tovább vezet a teológiai mondanivaló megértésétől saját életkérdéseinkhez, és a 3-6 éves gyermekek világához való kapcsolódáshoz. A második nagy egységben először a kisgyermekek hitének általános jellemzőire figyelünk, majd az adott bibliai történet kapcsán felmerülő valláspedagógiai szempontokhoz közelítünk.

¹ Dr. Szászi Andrea: Bibliai történetek, egyházi témák az óvodában

TEOLÓGIAI ÉS VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK AZ 1 SÁMUEL 1-3-HOZ

A SZAKMAI ANYAG RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

Sámuel születésének ideje Izráel népe életében a honfoglalás utáni, még a királyság előtti időszak. Ez a korszak a nép önállóvá válásának, megerősödésének szakasza. A Szentírásban egy olyan nagy egységhez tartozik, amely Izráel történetét a honfoglalástól egészen a babiloni fogságig mutatja be. Mind a személyes élettörténeteken, mind a nép történelmének fordulói keresztül az az üzenet kristályosodik ki, hogy Isten a történelem Ura, kezében tartja az egyének és a népek életét, igazságával és kegyelmes szeretetével vezetve, nevelve őket.

Az 1 Sámuel 1-3 Sámuel születéséről és elhívásáról szól. A gyermekért imádkozik a meddő Anna, s Isten szolgálatára ajánlja a születendő fiút. Fogadalmát teljesítve Éli paphoz viszi a gyermeket a silói szentélybe. Isten ott szólítja meg az ifjú Sámuel, aki prófétai elhívást kap. Felnőve Izráel prófétája és bírója lesz, aki Isten akaratát közvetíti a nép felé.

Összefoglalva a következő teológiai hangsúlyokat, felvetődő életkérdéseket és valláspedagógiai szempontokat hozza elénk Sámuel története:

	Teológiai hangsúlyok	Életkérdések a felnőtt szeméivel	Valláspedagógiai szempontok: kapcsolódás a kisgyermekhez (3-6 év)
1.	A család Isten ajándéka	Családunk, és a ránk bízott családok, gyermekek élete Isten ajándéka. Az ő oltalma alatt állunk a gyermekekkel együtt. Mind a szülői szerep, mind a gyermektelenség megélése Isten színe előtt lehetséges a maga teljességében.	Biztonságban a családban Ajándék vagy! Isten mindenütt veled van! Családi vallásos szocializáció
2.	Isten kijelentése Isten megkeresi az embert és szól hozzá, közli vele szándékát, akaratát	Hogyan szól Isten hozzánk? Mi hogyan keressük és ismerjük fel az ő szavát? Fontos a bibliaolvasás szerepe, a törekvés Isten szavának megértésére.	Intuitív-projektív hit A szülő-formájú istenkép gazdagodása és formálódása a bibliai történetek megismerésével
3.	Istennel való találkozás: istentisztelet és imádság	Az Istennel való találkozás minősített alkalmi ma is az istentisztelet és az imádság. Igehallgatásunk, Istenre figyelésünk, a közösség gyakorlása és az őszinte imádság hitünk alapjai.	A gyermek és az istentisztelet élménye Az imádságra nevelés jelentősége, módja
4.	Kiválasztottság, elhívás	Istennek terve van az egész világgal, benne a mi életünkkel is. Kiválasztott valamilyen feladatra, szolgálatra a családban, az óvodában, az egyház közösségében.	Isten ismer téged és megszólít! Énfejlődés és önértékelés – bátorító, következetes megerősítés

TEOLÓGIAI ÉS VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK AZ 1 SÁMUEL 1-3-HOZ

A SZAKMAI ANYAG RÉSZLETES KIFEJTÉSE

I. TEOLÓGIAI SZEMPONTOK

1. A TÖRTÉNET RÖVID ÖSSZEGZÉSE - 1 SÁMUEL 1-3

Sámuel a Lévi törzséből származó Elkána és Anna gyermeke. Elkánának két felesége van. A gyermektelen Anna sok bánalmat szenved el a másik feleség, Peninna részéről. A szomorú asszonyt férje megbecsüléséről biztosítja biztató szavaival. Anna egy silói zarándoklat alkalmával imádkozik fiúgyermekért. Fogadalmat tesz arra, hogy ha fiúgyermeket kap, gyermekét az Úrnak szenteli. Éli pap először részegnek hiszi hosszas, néma imája miatt, majd áldó szavakkal bocsátja útjára. A kért gyermek valóban megszületik, s amikor Anna elnevezi a gyermeket, azt mondja, „az Úrtól kértem őt”. A Sámuel név jelentése: „az Úr meghallgat”. A szülők a fogadalomnak megfelelően, 3-5 éves kora körül viszik Silóba a gyermeket Éli paphoz, hogy az Úrnak szolgáljon. Isten megáldja Annát és még öt gyermeke születik Sámuel után. A szolgálatban nevelkedő ifjú Sámuel megcsodálja Isten egy éjjel a szentélyben. A nevén szólított ifjú háromszor is úgy véli, Éli pap hívja őt. Ezután a pap felismeri, hogy biztosan az Úr szólítja Sámuel, s megtanítja a helyes válasza: „Szólj, Uram, mert hallja a Te szolgád!”. Isten kijelentése Éli pap fiáról, súlyos bűneikről és ítéletükről szól. Az ifjú Sámuel fél az üzenet továbbadásától, de Éli kérésére elmondja, amit az Úr üzent. Isten ezután többször szól Sámuelhez, és egész Izráel tudomást szerzett arról, hogy az Úr prófétájaként választotta Sámuel.

2. A TÖRTÉNET ELHELYEZÉSE A BIBLIAI KÖNYVBEN, A SZENTÍRÁS EGÉSZÉBEN

A Sámuel 1. és 2. könyve az Ószövetség egy összefüggő egységének, az ún. deuteronomista történeti műnek része. A Deuteronomium kifejezés a Mózes 5. könyvét jelenti, a deuteronomista történeti mű elnevezés pedig arra utal, hogy a Szentírásban a Mózes 5. könyve után következő Józsué, Bírák, 1-2. Sámuel és 1-2. Királyok könyvei nemcsak a Mózes 5. könyve közvetlen folytatását képezik, hanem szerkezetükben, szóhasználatukban, teológiai mondanivalójukban is elválaszthatatlanul összekapcsolódnak azzal. Ez az alkotás Izráel történetét a honfoglalástól a babiloni fogságig mutatja be. A honfoglalás után a laza törzsi szövetségben élő nép identitása egyre erősödik, a bírák kora után az egységes királyság korszaka érkezik el. Az első királyok uralkodása után (Saul, Dávid, Salamon) bemutatja a kettészakadt ország két részének történetét, egészen addig, amíg mindkét országrész el nem veszíti függetlenségét (Északon – Kr.e. 722. - asszír támadás, Délen Kr.e. 587. - babiloni fogság).

A deuteronomista történeti mű az időrendben bemutatott eseményeken túl mindig a történelem Urára és Izráel népének a vele való kapcsolatára mutat. Ennek fényében értelmezi a történelmet. A Mózes 5. könyvében áll előttünk Isten kijelentése, parancsai, a nép és Isten szövetségkötésének alapja. A rendelkezések megtartása esetén Isten áldását, megszegése esetén ítéletét helyezi kilátásba. Az eseményeket a hit és engedelmesség, hitetlenség, engedetlenség tükrében látatja. Izráel történetírása

tehát nemcsak tényszerű leírás, hanem a történelemben Isten munkáját mutatja föl, a történelem Isten üzenetét közvetíti.²

A teológiai mondanivaló összefoglalva arra mutat, hogy Izráel Istene a történelem Ura, a mindenség királya. Meghatározza az emberek és a népek sorsát, s a nagy összefüggések mellett fontos a személyes szál, az egyes ember élete is. Az Isten hatalmával való szembesülés az embert Isten előtti meghódulásra készíti a legnehezebb helyzetekben is. A személyes életutak bemutatása és Izráel történetének korai szakasza Isten üdvtervének is lényeges része. Sámuel és Dávid személye előre mutat az eljövendő Királyra, ők is a megígért szabadító útegyengetői és hírnökei.

Közelebbről a Sámuel 1. könyve 1-7. része a nép letelepedése után, a királyság kialakulása előtt játszódik. Betekintést nyújt a kiválasztott bírá és próféta, Sámuel életének kezdeteibe. A kiválasztott, Istennek szentelt életű Sámuel elindulásával szembeállítja az áldozattal visszaélő, az embereket megbotránkoztató papoknak, Éli fiainak, Hofninak és Fineásnak a bűneit. Az engedetlen papok ítélete hangzik el, az új kiválasztott pedig ígéretes útra indul. Felnövekedve Izráel utolsó bírójává lesz, és a nép prófétaként, Isten kijelentésének hordozójaként tekinthet rá.³

3. KORTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓK

3.1 Helyszínek: Siló és Ráma

Siló Efraim hegységében fekvő város, az ország elfoglalása után az izráeli törzsek kultushelye, ahol évente ünnepet tartottak az Úrnak. Itt helyezték el a kijelentés sátrát, és itt gyűlt össze a nép Józsué vezetésével, aki kijelölte a törzsek területeit. A korban Izráelt sújtó ellenség, a filiszteusok győzelmével valószínűleg Siló is elpusztult, a régészeti ásatások szerint a Kr. e. 11. században rombolták le.

Sámuel családja Rámataim-Cófimban, a 19.v. megnevezése szerint **Rámában** lakott, Efraim hegyvidékén, Jeruzsálemtől 8 km-re északra, Silótól kb. egynapi járóföldre.⁴

3.2 Többnejűség

Izráel népe az ősatyák idejében alkalmazkodik a környezetéhez. Bár a teremtésről szóló beszámoló monogámiáról beszél, az ősatyáknál találkozunk a poligámiával. A Hammurabi Kódex szerint a férjnek lehet egy második felesége, ha a feleség meddő. Ehhez nincs joga, ha a felesége egy rabszolganőt maga ajánl fel. Két feleség többször előfordul a Szentírásban, de ez mindig békétlenség forrása. A korban a többnejűség természetesnek számított, de összességében elmondható, hogy a monogámia volt uralkodó az izráeli családban.⁵

² Bartha, Tibor (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1993., 396. és Pecsuk, Ottó (szerk.): *Bibliáismereti kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2004., 94.

³ Bartha, Tibor (szerk.): *Jubileumi Kommentár*, MORE Zsinata, Budapest, 1981., 322.

⁴ Bartha: *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 481.

⁵ Bartha, Tibor (szerk.): *Az Ószövetség népe*, DRHE Szegedi Vallástanári Tanszéke, Szeged, 1998., 13.

3.3 A szent hely és a hit gyakorlása a szent helyen

Sámuel apja, Elkána kegyességét mutatja, hogy Isten iránti kötelességének évente eleget tett. Az óizráeli kegyességben a hit gyakorlása megkívánta az éves **zarándoklatot a szent helyre**. Ez a hely Siló volt, Rámától 25 km-re ÉK-re. A honfoglalás korában itt helyezték el a szövetségládát és a szent sátert. Ez volt a törvényes kultusz helye, ahová a családfő családját is magával vitte. Ezek a zarándoklatok az izráeli családok számára örvendező ünnepi alkalmak voltak, vidám lakomákkal egybekötve. Az áldozati állat zsírtját égették el az oltáron, majd a húsból átadták a papok részét, a többit pedig a családok a szent helyen fogyasztották el. Erre utal a 2. részben Éli fiainak bűne, akik az áldozat kövérjét is követelték maguknak, ami Istennek volt fenntartva.

Egy ilyen lakoma után megy Anna bánatával a **szentélybe**. A kijelentés sátrát, amely Izráel népe számára a templom elődje volt, a papok lakásaiként funkcionáló épületek, kamrák vették körül. a gyakori filiszteus támadások miatt valószínűleg a bejáratot is megerősítették, így egy épületegyüttesről beszélhetünk a szent sátor körül.

Az ÓSZ különböző neveken nevezi ezt a **szent helyet**: találkozás sátra, kijelentés, bizonyosság sátra, bizonyosság lakhelye vagy egyszerűen csak sátor. A 2 Mózses 25-26-ban arról olvashatunk, hogy Mózes a Sínai-hegyen kapta az útmutatást a szent sátor elkészítésére nézve. E szerint az 50 x 25 m-es udvart 60 db oszlop kerítette el, ezekre sodrott lenből készített szőnyegetek feszítettek ki. Az udvar bejárata Kelet felől nyílt 10 m szélességben. A sátor az udvar közepén és nyugati részében helyezkedett el, Keletre nyíló bejáratral. E két bejárat között állt az égőáldozati oltár és a mosdóállvány a mosdómedencével. A sátor mérete 15x5 m, magassága is 5 m, váza aranyozott akácfa deszka, oldalt és felül sátorlapokkal beborítva. A sátor két részre oszlott: a 10x5 méteres szentélyre és az 5x5m-es szentek szentjére, a kettőt kárpit választotta el egymástól. A szentély területén állt a szent kenyerek asztala, a hétágú gyertyatartó, az illatáldozati oltár. A szentek szentjében csak a szövetségláda állt. A mécsesről, amit este meggyújtottak, reggel kioltottak, Sámuel történetében is olvashatunk. A sátor az Istennel való találkozásnak, az ő jelenlétének a helye, a későbbi salamoni templom elődje.

Az **áldozat** az Ószövetség népe számára olyan szent cselekmény, amelyben az ember Istennek ad valamit – állatot, gabonát, tömjént – azért, hogy tiszteletét, háláját kifejezze, vagy engesztelésül, elkövetett vétkei miatt. Az oltáron égették el az áldozatot, és ezt az áldozat-bemutatást ének, ima, áldás, közös étkezés kísérte. Az áldozatok különböző típusait a mózesi törvények szabályozták. Sámuel történetében találkozunk azzal, hogy a szokásos évi zarándoklat alkalmával bemutatják az évi áldozatot, a hálaáldozatot, az elsőszülöttet kiváltó áldozatot. Elkána fogadalmi áldozatot mutat be, ez arra utal, hogy korábban ő is fogadalmat tett. A fogadalom után, és a gyermek elválasztásának ünnepéhez is hozzátartozott a bika áldozása.

Az Ószövetségben gyakran előfordul a **fogadalom**, ami önként vállalt elkötelezés Istennek hálaáldozat bemutatására. Általában különleges alkalmak és élethelyzetek indítottak valakit fogadalomtételre. A szükséghelyzetben megfogalmazott feltételes fogadalom arra irányult, hogy ha teljesül a kérés, akkor a fogadalmat tevő háláját fejezi ki a segítő Isten felé. Ilyen fogadalommal erősíti meg kérését Anna. Azt ígéri, Istennek adja vissza, amit tőle kap, gyermekét egész életére az Úrnak szenteli.

A „nem éri borotva a fejét” a **názírság** gyakorlatára utal. A názírok olyan Istennek szentelt férfiak vagy nők voltak, akik fogadalmat tettek arra, hogy egy meghatározott időre a szokásostól eltérő módon szolgálnak Istennek, alávétve magukat bizonyos szabályoknak – nem fogyasztottak semmit,

ami szőlőből készült, nem érintettek halottat és nem érthette őket borotva. A fogadalmi idő leteltével áldozatot mutattak be, és levágott hajukat elégették az oltáron. A törvény a meghatározott időre szóló názírfogadalmat szabályozta. Sámsonról és Sámuelről olvashatjuk azt, hogy őket teljes életükre szentelték az Úrnak názírként a szülők.

Sámuel már fiatalon viseli a papi öltözéket, az **efódot**. Eredetileg Izráel vallási vezetőjének, a főpapnak a ruhája volt az efód és a hósen, ami aranyból, kék és piros bíborból, karmazsin- és lenfonalból készített szőttés volt. Az, hogy megkapta ezt a megtisztelő ruhadarabot, kiválasztottságára, tisztaságára utal.⁶

4. TEOLÓGIAI MONDANIVALÓ ÉS ÉLETKÉRDÉSEK

4.1 A család Isten ajándéka

Az izráeliek a gyermekáldást Isten legnagyobb ajándékának tartották, amelyben Isten életadó szeretete és hűsége nyilvánul meg. Amikor egy asszony **anyává lett**, megnövekedett a becsülete a családban, férje is jobban ragaszkodott hozzá, fiúgyermek esetén még inkább. A törvény szerint az anyát ugyanúgy kellett tisztelni, mint az apát, ennek megszegése súlyos vétség volt. Az anya a gyermeket hosszú ideig, 2-3 évig szoptatta. Gyakran az anya adta a nevet a gyermeknek, később a névadás egybeesett a 8. napi körülmetéléssel. Az első életévekben a gyermek az anya oltalma alatt állt, később a fiúgyermek nevelését az apa vette át, akinek feladata volt Isten szabadító tetteit elbeszélni a gyermekeinek. A gyermek az apa tulajdonának számított, eladhatta, el is ítéltette, bár a közösség vénei felülbírálhatták, ha súlyos ítéletről volt szó. Az elsőszülötteket az Úr tulajdonainak tekintették, a szent helyre vitték és 5 ezüstsekelért megváltották a törvény szerint (4 Mózes 18,15-16). Az ószövetségi korban a gyermek a nagycsalád védelmében nőtt fel, ahol gondoskodtak testi-lelki neveléséről és jólétéről. A család elszegényedése vagy hadifogsága esetén ki volt szolgáltatva a rabszolgásként.⁷

A nagycsalád Isten különleges ajándéka a Szentírásban. A szaporodás Istentől kapott feladat. A termékenységet Isten áldásának, a magtalanságot, gyermektelenséget Isten büntetésének, ítéletének tekintették, a **meddőség** nagy szégyen volt. Azonban a termékenység és a meddőség Isten hatalmában van, olykor nem ítélet, hanem a nagyobb kegyelem jele. Kiemelkedő személyek, Izráel három ősanja is meddő volt, később kapott gyermeket Sára, Rebeka, Ráhel, ilyen példa az Annáé, ide sorolható Sámsonnak és Keresztelő Jánosnak az édesanyja is. Anna éneke (1 Sám 2) és a Zsoltárok könyve is beszél arról, hogy Istennek hatalma van a meddőket termékennyé, a termékenyeket meddőkké tenni: „Megengedi, hogy a meddő úgy lakjék a házban, mint fiaknak boldog édesanyja. (Zsoltárok 113,9)⁸

Az **anya szeretete és szerepe** több bibliai történetben is hangsúlyos, gondoljunk csak Annán kívül Mózes édesanyjára (2 Mózes 2)! Isten szeretetét is az anyai szeretethez hasonlítja a Szentírás: „Megfeledkezik-e csecsemőjéről az anya, nem könyörül-e méhe gyermekén? De ha ő meg is feledkeznék, én akkor sem feledkezem meg rólad!” (Ézsaiás 49,15)⁹

⁶ Bartha: *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 533-534.

⁷ Uo., 535.

⁸ Uo., 168.

⁹ Uo., 92-93.

4.2 Isten kijelentése

A kijelentés vagy kinyilatkoztatás Isten beszéde, közlése önmagáról, vagy teremtményeiről, az emberről, minden olyan vonatkozásban, amit az ember nem érzékelhet, nem ismerhet meg – pl. az élet értelme, az ember megváltása, a jövő kérdéseiben. Isten, aki kezében tartja a jövőt, az ember számára láthatatlan és felfoghatatlan. Az egész Biblia tanúskodik arról, hogy Isten kijelentést ad. Ez az ember számára öröm és kötelezettség egyaránt.

Isten szól a teremtésben, a gondviselésben, ám az ember hiába keresi, sehogyan nem találja Istent. Ő viszont megtalálja az embert – kijelenti magát neki. Isten kezdettől fogva kijelentette akaratát az embernek: az Édenkertben, a kiválasztott Ábrahámnak, Mózes népének a szövetség keretében. Amit Isten megkíván az embertől, az a törvényben fogalmazódott meg.

A bibliai kijelentés jelentős része történeti kijelentés, történetekben beszél Istenről és arról, hogyan vezette népét. A történelemből azt mondja el, ami tanulságul szolgál, amiből kitűnik Isten cselekvésének oka és célja. A kijelentés meghallásához gyakran látomás kell. A kiválasztott személy, a próféta hallja Isten mondását, biztatását vagy intését konkrét dolgokban is, és azt adja tovább, amit hallott, látott, amit Isten mutatott neki. Akkor volt próféta, ha Isten kijelentette magát valakinek – ezért örül a nép Sámuel személyének is.

Az isteni kijelentés Jézus Krisztus személyével éri el a csúcspontját. Ő a láthatatlan Isten képe, annál többet, mint általa, nem tudhatunk meg Istentől. Az ember számára felfoghatatlan válik láthatóvá az ő személyében. Jézus arra kötelezi a tanítványait, hogy adják tovább, amit láttak és hallottak. Szükségessé vált az írásos rögzítés, akárcsak az Ószövetség esetében. Így a kijelentés a Szentírásban áll előttünk.

A kijelentés története szerint a kijelentés akkor fejeződik be, amikor majd Isten örök országában színről színre látunk. Addig nem mindent tudhatunk pontosan, bizalommal, nyitottsággal kereshetjük Isten szavát. A kijelentés egész történetén végigvonul, hogy azt lehet figyelmen kívül hagyni és hittel elfogadni. Ez az embertől választ, figyelmet, alázatot követel.¹⁰

4.3 Istennel való találkozás – istentisztelet és imádság

Az Isten kijelentésére adott válasz a hit gyakorlásában, az istentiszteleten, az imádságban, és a mindennapok tetteiben és szavaiban fogalmazódik meg.

Az istentiszteleten Isten és ember találkozása történik meg méltó formában és tartalommal. Az ószövetségi Isten-ismeretet és az istentiszteletet is meghatározta a Tízparancsolat két alapvető elvárása, az egyistenhit és a képnélküliség. Ezt kellett Izraelnek képviselnie az őt körülvevő, pogány templomokban és bálványszobrokban gazdag, császároknak áldozó világban. Az istentisztelet betű szerinti értelemben Isten szolgálatát jelenti, akit hódolat, féltő tisztelet illet meg. Jó rendjéhez hozzátartoztak a szent helyek, szent idők, szent személyek, szent cselekmények és szent igék, szövegek.

A szent hely a profán világtól Istennek elkülönített hely. Az ÓSZ szerint a templom Isten háza. Nem a gyülekezet befogadására szolgált, hanem a papok végezték benne az előírt áldozatokat. A nép

¹⁰ Uo., 45-48.

az udvaron szemlélhette a nagy oltáron bemutatott áldozatokat. A szent időt, az ünnepek rendjét a mezőgazdasági események határozták meg. Ezeknek megfelelően évi három zarándokünnep volt, amikor eljártak áldozni és imádkozni valamelyik közeli szentélybe, később pedig Jeruzsálembe. Hetente ismétlődő ünnep a szombat, a hét utolsó, pihenéssel töltendő napja. A papi szolgálatra kijelölt szent személyek Áron és fiai, majd a tőlük származó Lévi törzsének tagjai, a lévíták voltak. A papi tiszt tehát öröklődött, nem szabadon választható hivatás volt. Az áldozó papok a pontos előírásokat betartva mutatták be az áldozatot, hogy közbenjárva az emberek és Isten között, bocsánatot szerezzenek a nép számára.

Az ószövetségi istentisztelet középpontjában az áldozat-bemutatás, a bűn-átruházás állt. Ám az is kiderül az Írásból, hogy Isten előtt az a kedves áldozat, amely mögött őszinte odaszánás, bűnbánat vagy hála áll. Az újszövetségi istentisztelet már Jézus egyetlen, tökéletes áldozatára tekint, állatok áldozása nem történik, az apostolok feladata a bizonyágtétel, a szent cselekmények az úrvacsora és a keresztség lesznek.

Az ünnepi szövegek között szerepelt az ünnepek eredetének története, a Zsoltárok imádságai, a pap tanítása, ill. elbocsátó áldása az imádkozó embernek – mint ahogyan történetünkben Éli pap elbocsátja Annát.¹¹

Sámuel születésének története elénk tárja az Istennel való kapcsolat gyakorlásának erejét, jelentőségét. A szokásos áldozatok bemutatása, a fogadalom, a szent hely felkeresése olyan hitből fakadó cselekedetek Elkána és családja számára, amelyek keretezik életüket, alapot, rendet adnak annak. Anna szomorú szívvel jött Isten elé, s békeséggel távozott. Ez az istentisztelet áldása. Az itt kapott öröm az Isten iránti bizalomból, a vele való találkozásból fakad.

Ahogy az Igén keresztül Isten szól az emberhez, az imádságban az ember beszél Istenhez. A Biblia arról tanít, hogy az ember Isten elé állhat, elmondhatja hálaadását, könyörgését a meghallgatás reményében, hittel várva Isten válaszát. Az istentisztelet kötött, liturgikus imái mellett az imádság lehet egy ember spontán megnyilatkozása, sóhaja is.¹²

Annának két imádságát olvashatjuk a történetben. Az első imában a gyermekért könyörög. A panaszkodó imádság általában hangos szóval történt, Anna pedig csak némán tárta fel fájalmát Isten előtt. Ez keltette Éliben a részegség gyanúját, amely a kánaáni pogány kultuszokra jellemző gyakorlat volt.

A második imádságban Anna örömmel ad hálát a megtapasztalt áldásért, amikor a gyermekkel visszajön és teljesíti fogadalma. Hálaadó énekkel, zsoltárral magasztalja az Urat. Hirdeti, hogy a legkilátástalanabb helyzetből is van szabadulás. Isten mindenható és meghallgat, az ember válasza pedig az alázat, az imádság, a hálaadás, a magasztalás lehet. Egyéni élete mellett Isten üdvözítő tervére is rámutat imája, hasonlóan Mária énekéhez Gábriel angyal látogatása után. Ezért „ószövetségi Magnificat”-nak is nevezik Anna hálaimáját.¹³

4.4 Kiválasztottság, elhívás

¹¹ Uo. 687-690.

¹² Uo. 644.

¹³ Bartha: *Jubileumi Kommentár*, 324.

Sámuel születésének különleges története, a felajánlásához kapcsolódó fogadalom és az Istennel való találkozásának eseménye is az ő **kiválasztottságáról** beszél. Egy olyan élet bevezetésének története, amely teljes egészében Isten szolgálatában telik el.

Az **elhívás** az az esemény, amelynek során Isten kiválaszt valakit, és megbíz valamilyen feladattal, szolgálattal. Érdekes, hogy Sámuel apja, Elkána Lévi törzséből származott, az Isten szolgálatára szentelt törzsből. Ám Sámuel szolgálatba lépésénél ez nem válik hangsúlyossá, mert személyes próféta elhívás alapján tölti be tisztét.¹⁴Sámuel nevén szólítja Isten, amikor az első rá bízott üzenetet kijelenti. A történet részletes leírása a próféta elhívást hangsúlyozza. Arról olvasunk, hogy abban az időben igen ritka volt Isten kijelentése, ezért azt drágának, értékesnek tartották.¹⁵

A **próféta** az Istentől kapott kijelentés továbbadója, feladata mindig az Úr aktuális akaratának meghirdetése. Isten a prófétát megszólítja, közli vele akaratát. A próféta nem a saját véleményét hangoztatja, ellentétben a hamis prófétákkal. Az 1 Sámuel 3,1 arra utal, hogy a próféták hiánya csapásnak számít, így mindenki számára nagy öröm Sámuel elhívása. (KBL **próféta 395, 397**) Sámuel Izrael bírja és prófétája. A bírák sorában az utolsó, a próféták között az első, aki után folyamatosan voltak próféták Izraelben.¹⁶

A Sámuel elhívásának történetében szereplő mondat – „Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád” – az Isten kijelentésére és elhívására adandó helyes válasz, a figyelmes, hallásra kész állapotra utal. (Érdekes az 1 Sámuel 3,19 kétféle fordítása: Az új fordításban (2014) Isten határozott, megbízható cselekvésére esik a hangsúly – „Sámuel felnövekedett. Az ÚR pedig vele volt, és ígéiből semmit sem hagyott beteljesületlenül”. A Károli fordításban pedig az Ige emberi megbecsülésére – „Sámuel pedig fölnevekedék, és az Úr vala ő vele, és semmit az ő ígéiből a földre nem hagy vala esni.”.)

4.5 Hogyan szól az Ige hozzánk? Milyen üzenetet rejt számunkra?

A bibliai történet háttérét, teológiai mondanivalóját megismerve el kell gondolkodnunk azon, vajon milyen életkérdésekben szólít meg bennünket ma mindez. Egészen személyesen milyen üzenetet hordoz számunkra? Érdemes elgondolkodni a következő kérdéseken:

Hogyan képzeled el Anna lelkiállapotát?

Gondold át: Milyen nehéz helyzetben imádkoztál?

Otthon vagy-e valamelyik templomban?

Mit jelent a gyülekezeti szolgálat számodra?

Hogyan tudsz Istenre figyelni? Hogyan szól Ő hozzád?

A következő táblázat segít abban, hogy áttekintsük, milyen életkérdéseket vetnek fel a Sámuel történetéből kiemelkedő teológiai hangsúlyok, majd tovább gondoljuk, hogyan kapcsolódhatunk a kisgyermek világához.

¹⁴ Bartha: *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 354.

¹⁵ Bartha: *Jubileumi Kommentár*, 326.

¹⁶ Bartha: *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 460.

	Teológiai hangsúlyok	Életkérdések a felnőtt szemével	Valláspedagógiai szempontok: kapcsolódás a kisgyermekhez (3-6 év)
1.	A család Isten ajándéka	Családunk, és a ránk bízott családok, gyermekek élete Isten ajándéka. Az ő oltalma alatt állunk a gyermekekkel együtt. Mind a szülői szerep, mind a gyermektelenség megélése Isten színe előtt lehetséges a maga teljességében.	Biztonságban a családban Ajándék vagy! Isten mindenütt veled van! Családi vallásos szocializáció
2.	Isten kijelentése Isten megkeresi az embert és szól hozzá, közli vele szándékát, akaratát	Hogyan szól Isten hozzánk? Mi hogyan keressük és ismerjük fel az ő szavát? Fontos a bibliaolvasás szerepe, a törekvés Isten szavának megértésére.	Intuitív-projektív hit A szülő-formájú istenkép gazdagodása és formálódása a bibliai történetek megismerésével
3.	Istennel való találkozás: istentisztelet és imádság	Az Istennel való találkozás minősített alkalmi ma is az istentisztelet és az imádság. Igehallgatásunk, Istenre figyelésünk, a közösség gyakorlása és az őszinte imádság hitünk alapjai.	A gyermek és az istentisztelet élménye Az imádságra nevelés jelentősége, módja
4.	Kiválasztottság, elhívás	Istennek terve van az egész világgal, benne a mi életünkkel is. Kiválasztott valamilyen feladatra, szolgálatra a családban, az óvodában, az egyház közösségében.	Isten ismer téged és megszólít! Énfejlődés és önértékelés – bátorító, következetes megerősítés

II. VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK - KAPCSOLÓDÁS A 3-6 ÉVES GYERMEK VILÁGÁHOZ

1. A 3-6 ÉVES GYERMEKEK HITÉNEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

1.1 Intuitív – projektív hit

Az óvodáskorú gyermek hitét Fowler intuitív-projektív hitnek nevezi. A kisgyermekekre jellemző, hogy gyermeki, természetes hitük képzelőerővel teljes, utánzó jellegű. Egyrészt a gyermek saját benső világából táplálkozó elképzelések, másrészt a családban megélt, tapasztalt alapján Istenre és a transzendent világra vonatkozó kivetítések alkotják.¹⁷ A gyermek azonosul azokkal a

¹⁷ Kovács Barbara Luca – Mátrai Marianna: Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 117.

gondolkodásbeli mintákkal, amelyek a hozzá legközelebb álló felnőttek hitvilágát jellemzik, megismerkedik a kapcsolódó tabukkal, szabályokkal.¹⁸

A fantázia, a képzelőerő a gyermekben és a körülötte lévő feszültségeket és félelmeket segít leképezni és feldolgozni. A felnőttek feladata építő irányba terelni a gyermek kutakodását történetekkel és szimbólumokkal. Ehhez elfogadó környezet szükséges, ahol a gyermek kifejezheti magát verbálisan és nonverbálisan is. Egy ilyen közegben fogadja nyitottan a korrekciót, a benne lévő képek újra formálását.¹⁹

1.2 Az istenkép fejlődése

A gyermek vallásosságának gyökereit a születést követő összetartozás, egybefonódás tapasztalatában látják a lélektani megfontolások. Az ösbizalom, az anya-gyermek kapcsolat, az elrejtettség-érzés, az anya mindenhatósága, az anya arca, amelyben önmagára ismer és az odafordulást és elfordulást jeleníti meg számára – ezek az istenkép első, később is megjelenő elemei.

A gyermek istenképébe aztán mindkét szülő vonásai beleolvadnak. Ám nem a szülőkről alkotott kép változik át istenképpé, hanem inkább a szülőkhöz és Istenhez is kötődő „feltétlen szeretet” és „legfőbb tekintély” képe mutatkozik meg az istenképben.²⁰ A kisgyermekkor vallására jellemző tehát a „szülő formájú” istenkép, melyben Isten jóságos Atya, férfi erővel felruházva. Az antropomorf-analógiás gondolkodásnak megfelelően az emberi tulajdonságokat Istenre vetítik át, és a szülőkre is az isteni tulajdonságokat tartják érvényesnek. (pl. a szülő örök életű)²¹

Tovább árnyalja az istenképet a szülőkkel való azonosulás folyamatában a szülői parancsok és tiltások beépülése, a felettes én kialakulásával, ami az erkölcsi cselekvés alapjává válik, majd elérkezik a tudatos különbségtétel a szülőkép és az istenkép között.²² A tapasztalatok gazdagodásával beleolvad az istenképbe mind az otthonlét, mind az elhagyatottság érzése, pozitív és negatív tapasztalatok is keverednek, összesűrűsödik az, ami gazdagítja, előre viszi és az, ami rémiszti az embert.²³

A belső feszültségek, a félelem feldolgozásában előre viszi a gyermeket a bibliai történetekre való elmélyült odafigyelés. A történet hallgatása közben intenzív tanulás zajlik, belső képalkotás, azonosulás a szereplőkkel. A nagy kérdésekkel foglalkozó élethelyzetek, konfliktusok azon a síkon kerülnek elő, amelyen a kisgyermek ezekkel foglalkozni tud. A történet segítségével formátlan érzések, lelki, erkölcsi tartalmak nyernek formát. Ezek a megküzdésre, a félelem leküzdésére serkentik a gyermeket. Ezekből a történetekből bontakozik ki, formálódik tovább az istenkép – kicsoda és milyen az Isten. A Biblia nagy történetei bátorságot, bizalmat adnak a gyermeknek arra nézve, hogy Isten jó, az élet szép, Isten nehéz helyzetben sem hagy el, lehet benne reménykedni. A történetekben gyökerezhet a kisgyermek identitástudata is: ő Isten teremtménye, Isten szeretetből alkotta – ez a tudat bátorságot, reményt ad.²⁴

¹⁸ Fodorné Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1996., 38.

¹⁹ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise ...*, 117.

²⁰ Schweitzer, Friedrich: *Vallás és életút – Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1999., 187.

²¹ Fodorné: *A katechézis kommunikációs problémái*, 38.

²² Schweitzer: *Vallás és életút*, 196.

²³ Uo. 188.

²⁴ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise ...*, 118-119.

2. A SÁMUEL TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLÓDÓ VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK

Sámuel története több ponton is segít abban, hogy az óvodáskorú gyermek hitének sajátosságait figyelembe véve, az ő világához kapcsolódjunk, istenképe gazdagodásához hozzájáruljunk. Nézzük meg közelebbről, mit is jelent ez!

2.1 Biztonságérzet a családban – „Ajándékként érkezél!”

Sámuel születésének története egy érzelmekben, vágyakban gazdag világba visz minket. Egészen személyes kérést fogalmaz meg az anya imája, amikor gyermekért, családjáért könyörög. Közvetlenül, az érzelmek szintjén szólítja meg a gyermeket az anyai érzésekkel, és a gyermek érkezésével való szembesülés. Ebben a közegben van biztonságban a gyermek, amelyben tudhatja: „Ajándékként érkeztem!” Fontos, hogy ebben megerősítsük a gyermeket a történeten keresztül. A bensőséges szülő-gyermek kapcsolatot és a szülő tiszteletének megalapozását is segíthetjük azzal, ha a gyermek úgy gondol a szüleiére, mint akik Istentől kapták a gyermeket és a gyermeknevelés lehetőségét, feladatát.

2.2 „Isten mindenütt veled van!”

Az Úrnak felajánlott Sámuel „korán bentlakásos iskolába került”. Fontos, hogy ne azt hangsúlyozzuk, hogy édesanyja otthagyta őt a szentélyben, mintha magára hagyta volna őt. Az Ige is beszél Anna, mint anya támogatásáról a háttérből – látogatja, kis ruhákat készít neki, gondoskodik róla. Mutassunk rá, hogy Sámuel biztonságban van az Úr házában, akkor is, ha édesanyja már nincs mindig ott vele. Ezt az elválást minden óvodás kisgyermeknek meg kell élnie. Megerősítés az üzenet: Isten itt van és vigyáz rád, és mi is, ahogyan Éli Sámuelre.

2.3 A család és a családi vallásos szocializáció

Sámuel egy érte imádkozó, a hit gyakorlásában aktív családban látjuk.

A gyermek számára ma is a család az a közeg, amelyben alapvető tanulási folyamatai elindulnak. Itt ismeri meg a társadalom alapvető normáit, értékeit, az őt körülvevő világ szimbólumrendszerét, és innen indul a vallásos szocializációja is. Implicit vallásos nevelésnek nevezhetjük azt a folyamatot, amelyben a gyermek már koragyermekkorától megtapasztalja, hogy biztonságban van, ő maga értékes. Az ehhez kapcsolódó élményei megalapozzák pozitív istenképét és vallási beállítódását. Ebben a folyamatban a gyermekben bizalom ébred önmaga és a világ iránt. Ha pedig mindez egy vallás szimbólumrendszerével, a család hitének gyakorlásával kapcsolódik össze, akkor explicit vallásos nevelésről is beszélhetünk. Ez kisgyermekkorban leginkább a család szokásrendszerén, a családi rituálékon keresztül valósul meg. A rituálék jó eszközök arra, hogy generációk adják át egymásnak értékeiket, céljaikat, viselkedési mintáikat. A gyermek itt a vallás tartalmi és formai dimenziójával is találkozik. Az ismétlés biztonságot ad számára, és hordozza a tanulás és az azonosulás lehetőségét.

A nagyszülők és a szülők génjeik mellett olyan világnézetet is „örökítenek”, amelyre a következő generáció saját életről, világról alkotott képét építheti. A 21. század elején azt tapasztaljuk, hogy a családok nagyfokú heterogenitása – a családszerkezet, a vallási hovatartozás, a vallási

kérdésekről való gondolkodás elbizonytalanodása – tradícióöröshöz vezetett már a jelenlegi nagyszülők korosztályában is. A különböző háttérből érkező fiatal párnak magának kell kialakítania életét, vallási kérdésekben is, s így a mai szülők és gyermekek sok esetben egyfajta „vallási hontalanságban” nőnek fel. Meghatározó segítség lehet a gyülekezet, az egyházi intézmény, a pedagógus támogatása, jelenléte a család életében, olyan közegként, ahol lehet kérdezni, tapasztalatokat megosztani, utakat keresni a saját, megélhető családi rítusok kialakítására.²⁵

2.4 Éntudat, énefejlődés, önértékelés – „Isten ismer téged és megszólít!”

Sámuel prófétai elhívásában a néven szólítás a személyes kiválasztottságra utal, annak többszöri, játékos megisméltése pedig olyan irodalmi eszköz, ami még hangsúlyosabbá teszi azt. Az üzenet – Isten név szerint ismer, megszólít és kiválaszt egy fontos feladatra – mélyen érintheti a kisgyermeket, aki egyre előrébb jut az éntudat formálódásában.

A születéstől a kisgyermekkor felé haladva, az anya-gyermek szimbiózisból kilépve az egészségesen fejlődő gyermek lassan önálló személyiséggé fejlődik. Az énefejlődés során a két-három éves gyermeknek kialakul a belső képe a külvilágról, az érzelmi tárgyállandóság képességével akkor is bízik már édesanyjában, ha nem látja, tud várni rá, és önmagát különállónak éli meg.²⁶ Kialakul éntudata, tudatosul benne, hogy ő egy individuum. Kialakítja saját attitűdjét, cselekvéseinek formáját. Kialakul a testsémája – megérti, hogy a testrészei hozzá tartoznak, mozgását kontrollálja.²⁷

Döntő szerepe van az éntudat kialakulásában az interperszonális kapcsolatoknak. Két éves kor után a verbális kommunikáció kialakulásával kiszélesedik a gyermek kapcsolatköre. Erőteljessé válik az utánzás, a gyermek beépíti a mintákat a magatartásába. A harmadik év elején már nemcsak átvesz énmintákat, hatalmat is kíván gyakorolni mások fölött. Az én tudatossá válik, beszédmódja egyes szám első személyű lesz.²⁸

A gyermek önértékelésében, abban, hogy mennyire bízik magában, nagy szerepet játszik közvetlen környezete. Következetes elvárásokra van szükség ahhoz, hogy a gyermek magabiztossá válhasson döntéseiben. A kiszámíthatatlan elvárások és a túlszabályozás is oda vezet, hogy a gyermek bizonytalanná válik, önbecsülése csökken, a megnyírbált öntudat szégyenérzetet hoz.²⁹

A gyermek a világ felfedezésére indul, kíváncsiság, fáradhatatlanság jellemzi. Egyre inkább helyet igényel magának a világban – a térben és mások szívében is. A 4-6 éves kort Erickson „tolakodó kornak” nevezi, mert a gyermek kérdéseivel ostromolja környezetét. Az autonómia egészséges

²⁵ Kodácsy-Simon Eszter - Szabóné László Lilla: *Kisgyermek a családban*, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 87-90.

²⁶ Szabóné László Lilla: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében - PhD értekezés*, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015, http://corvina.kre.hu:8080/phd/Szabone_Laszlo_Lilla_Gyermekteologia.pdf, 112, (Letöltés: 2021. október 7.)

²⁷ Murányi-Kovács Endréné – Kabainé Huszka Antónia: *A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 60.

²⁸ Murányi-Kovács – Kabainé: *A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája*, 61.

²⁹ Fodorné: *A katechézis kommunikációs problémái*, 35.

növekedéséhez fegyelemre és toleranciára egyaránt szükségük van, az elengedés és megtartás egyensúlyának keresése közben formálódik ki az akarat.³⁰

Részünkről a személyes figyelem, a bátorítás és a következetesség az, amire a gyermeknek szüksége van, és amivel egy olyan Istenről tanúskodunk számára, aki őt ismeri, szereti gyermekként, akinek a gyermekek, a fiatalok is szolgálhatnak, nemcsak a felnőttek.

2.5 Az istentisztelet, a liturgia szerepe – az Istenhez tartozás mint élmény

A hit gyakorlásának formái többféleképpen lehetnek jelen egyházi óvodáink életében. Ideális esetben a családi vallásos nevelés kiegészítése lenne az óvodai hitéleti nevelés, a valóságban azonban igen különböző háttérből érkező gyermekekkel találkozunk. Nem ritkán az első élményeik az imádsággal, bibliai történetekkel kapcsolatosan az óvodához kötődnek.

A hittanoktatás az óvodás gyermek életében még nem iskolai értelemben vett tanítás, sokkal inkább egyfajta hitre vezetés. Ennek célja Isten szeretetének, a hozzá tartozásnak, a közösségi érzésnek a megtapasztalása. A gyermek benyomásokon keresztül érzékeli mindezt, s közben megismerkedik a keresztyén értékrenddel és hagyománnyal. Az egyházi óvodákban a nevelési programba beépített hittan foglalkozás, áhítat segíti a harmonikus lelki fejlődést, a bibliai történetek, énekek, imádságok, ünnepek, szokások, rítusok segítségével biztonságos érzelmi légkör kialakítására, a hittanoktató, ill. az óvodapedagógus személyén keresztül az Isten iránti gyermeki bizalom kiépítésére nyílik lehetőség.³¹

Hogyan lehet ma jelen a kisgyermek a templomban? Sámuel megtanulja a templomi szolgálatot, otthon van a templomban. Keresni kell az alkalmat arra, hogy a mi gyermekeinknek se legyen idegen hely az Isten háza, hiszen nagyon sokat kapnak az istentiszteleten való részvétellel. Míg a felnőttek számára külön feladat, hogy az istentiszteletre lelkileg megérkezzenek, addig az óvodások számára adott a kíváncsiság, az alkalom titokzatossága. Érdekes számukra a lelkész öltözéke, a liturgia énekei, szimbólumai, sok-sok felfedezni valót találnak. Egy egyszerű, rövid, ünnepélyes alkalom, amely hatással van minden érzékszervükre, közvetíti Krisztus szeretetét feléjük. A felnőttek és gyermekek együttes részvételével egy közös ünnepé válik az istentisztelet.³²

Az istentiszteleten résztvevőként átéljük az ünnepet, a feltámadottal való találkozás élményét, az elfogadottságot és a közösség ajándékát. Fontos a gyermek számára, hogy ne csak külön gyermek-alkalmakon vehessen részt, hanem a felnőttekkel, a szüleivel együtt átélhesse mindezt. A spirituális fejlődést segíti, ha a gyermek a szüleivel együtt tölt minőségi időt Isten jelenlétében, és így az érzékelés, a tapasztalat szintjén találkozik azzal, mit jelent keresztyénnek lenni. Erre alkalmas a családi istentisztelet több generáció közös felkészülésével, aktív részvállalásával.³³

A közös éneklés és a zene fontos eszköz a kisgyermek rítusban való részvételében. Ebben az életkorban már részt tud venni zenés foglalkozásokon, formálódik az éneklés és a ritmusérzék. Örömet leli a mondókaszerű ismétlésben, a ritmust kísérő hangszeres játékban, a mutogatással kísérhető,

³⁰ Uo.: 35-36.

³¹ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban*, 135.

³² Uo. 136-137.

³³ Uo. 132-133.

egyszerű énekekben. Az ének és a zene a kapcsolatteremtés egyetemes eszköze, amely különbségeket is áthidalva mindenkit megérinthet.³⁴

2.6 Az imádság átélése, jelentősége - Az imádságra nevelés

Az imádság olyan ajándék és erőforrás, amelyet úgy adhatunk át leginkább, ha magunk is imádkozunk a gyermekkel. Sajnos a legtöbb gyermek nem tanul meg imádkozni a szülői házban, így még nagyobb a felelősségünk abban, hogy továbbadjuk-e ezt a kincset. Török István így beszél arról, hogy mire nevel az imádság:

„Az imádság az a lelki vigyázzállás, amelyben magatartásunk tisztul, vétkek megbánására, mulasztások jóvátételére, alázatra, türelemre, megbocsátásra, bizalomra nevelődünk, felebaráti segítségre alkalmassá válunk, vagyis amelyben Isten akarata formát ölt bennünk. A magunk revíziója megy végbe az imádkozásban.”³⁵

Több célkitűzésünk lehet, amikor kisgyermeket imádkozni tanítunk: az imádkozás iránti lelki igény és készség kifejlesztése, a lelki élet gyakorlásához szükséges szókincs elsajátítása, és az imádkozás külső jegyeinek begyakorlása.

Élményszerű lehetőségeket biztosítva meg kell tanítanunk a kisgyermeket a csendben létre. A kisgyermeknek időre, lassú tempóra van szüksége az élmények feldolgozásához. Elfogadó, szeretetteljes környezetben, a védettség légkörében élheti át Isten közelségét. Annak az Istennek a közelségéről szerezhet tapasztalatot, aki soha nem küldi el őt, időhiányra hivatkozva. Sokat jelent számára már egyáltalán az offline kommunikáció, a személyes beszéd, a szemtől szemben találkozás is. A gyermeknek azt kell megtapasztalnia, hogy a felnőtt teljes figyelmével jelen van. Ennek a kölcsönös értő figyelemnek az élménye és a megtanulása vezet ahhoz a tapasztalathoz, hogy Isten jelen van, figyel rá, amikor imádkozik.

Nagyon fontos szerepet töltenek be a kötött szövegű imádságok, amelyeket a rítus részeként mondunk el, pl. az áhítat elején, végén, étkezéskor, ilyen a Miatyánk vagy a hagyományos reggeli-esti imádságok. Ezek az imák a közösség megélésének, az identitástudat fejlesztésének, a közösségbe tartozás megtanításának eszközei. Különösen fontos a kisgyermek életében az esti imádság. Az oltalomkérés és a napra való közös visszatekintés az Isten szeretetébe való elrejtettség békéjét adja számára. A kötött imádságok mellett segítenünk kell a gyermekeket abban is, hogy élményeiket, kéréseiket, aggodalmaikat saját szavakkal mondják el az imádságban.

Segíti az óvodás gyermek imádságra nevelését a rácsodálkozás képessége. Ehhez kapcsolódva segíthetünk megtalálni az imádság szavait, amikor a felfedezett szépségek mögött rámutatunk a Teremtőre, vagy a közösen átélteket megköszönjük Istennek. Ezzel alapot adunk egy olyan világlátáshoz, amely számol a láthatón túl Isten jelenlétével, és egy olyan istenképhez, amely a szerető és ajándékozó Istent ragadja meg.

A hálaimák mellett helye van a kérő és vészhelyzetben elmondott imádságnak is. Jó, ha érzi a gyermek, hogy mindig bizalommal fordulhat Istenhez. Ám nem engedhetjük, hogy az imák csak erre

³⁴ Uo. 131.

³⁵ Török István: *Dogmatika*, Free University Press, Amsterdam, 1985., 239.

korlátozódjanak, mert a gyermek könnyen azonosítja az imádságot egyfajta kívánságlistával, ami pedig sokkal több annál.³⁶

Figyelembe kell vennünk, hogy az imádság felfogását is meghatározza a gyermek mágikus gondolkodása. Úgy gondolja, minden mindenre hat, s a külső körülmények megtartása esetén elvárhatja Istentől, hogy neki közvetlenül válaszoljon és kívánságai szerint alakítsa a világot. Ez a gondolkodás az óvodás korban természetes. Fontos azonban, hogy anélkül, hogy folyton helyreigazítanánk a gyermeket ebben, mi hangsúlyozzuk: Isten jó, jót akar nekünk. Ha a mágikus imádság-felfogás nem szorul vissza az idő múlásával, akkor a gyermeket megrázó csalódások érik és felhagy az imádkozással.³⁷ Segíthetünk azzal, hogy bővítve az ima tartalmát, erőt kérünk a megküzdéshez, segítő embereket a passzív várakozás helyett.

Ahogy Jézus elsősorban saját példáján keresztül tanított imádkozni, a pedagógus is a saját imádságával nevel a legtöbbet. A tény, hogy ő megszólítja Istent, az ima atmoszférája, szempontjai, témái mind nevelnek az imádkozásra. Ez az emberi tényező a személyes példa, a forrás pedig a Szentlélek ajándéka, igazán ő nyitja meg az ajkunkat az imára. A kisgyermeknek ez sokkal könnyebben megy, mint a felnőtteknek, mert számukra ez természetes beszélgetés Istennel, a vele való kapcsolatot a mi példánkat látva sokkal természetesebbnek veszik, mint a hitben éppen elinduló felnőttek.

Az imádság fontos változásokat idézhet elő a gyermekben. Aki imádkozik és a mennyei kommunikál, az másként kommunikál a földdel is. Az imádkozó ember szerényen erős lesz, mert Isten kontrollja alá helyezve magát, jobban látja határait és lehetőségeit. Az imádkozó gyermek Istennek hálás azért, amije van, és ez tartást és nyugalmat ad neki. Az imádkozó gyermek megtanulja, hogy Isten szavainkat, tetteinket is látja, így igazmondó, őszinte és megbízható lesz. Másokért imádkozva érzékenyebbé válik mások problémáira. Bár a kisgyermek gondolkodása énközpontú, hívhatjuk közbenjáró imádságra is, azokért, akiket szeret, akik segítségre szorulnak. Ha pedig felszabadultan, helyreigazítások nélkül gyakorolhatja az imádságot, akkor ezzel beszélni is tanul, egyéni nyelvezete is formálódik.

A gyermekek szüleikkel vagy nevelőikkel együtt imádkozva meglátják, hogy számukra fontos emberek helyet adnak Istennek az életükben. Csak így, a mindennapok tapasztalataival alakul ki az a hitük, hogy az imádság fontos, és az ő életükben is ajándék az Istennel töltött idő.³⁸

FELHASZNÁLT IRODALOM

BARTHA, Tibor (szerk.): *Az Ószövetség népe*, DRHE Szegedi Vallásstanári Tanszéke, Szeged, 1998.

BARTHA, Tibor (szerk.): *Jubileumi Kommentár*, MORE Zsinata, Budapest, 1981.

BARTHA, Tibor (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.

³⁶ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban*, 123-129.

³⁷ Németh, Dávid: *Hit és nevelés – Valláslélektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*, KRE Hittudományi Kara, Budapest, 2002., 172-173.

³⁸ Fodorné: *A katechézis kommunikációs problémái*, 102-104.

- FODORNÉ Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.
- KODÁCSY-SIMON Eszter - SZABÓNÉ László Lilla: Kisgyermek a családban, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 87-115.
- KOVÁCS Barbara Luca – MÁTRAI Marianna: Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 116-146.
- MURÁNYI-KOVÁCS Endréné – KABAINÉ Huszka Antónia: *A gyermekkori és a serdülőkori személyiségzavarok pszichológiája*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- NÉMETH, Dávid: *Hit és nevelés – Valláslélektani szemléletmód a mai valláspedagógiában*, KRE Hittudományi Kara, Budapest, 2002.
- PECSUK, Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2004.
- SCHWEITZER, Friedrich: *Vallás és életút – Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1999.
- SZABÓNÉ László Lilla: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében - PhD értekezés*, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015, http://corvina.kre.hu:8080/phd/Szabone_Laszlo_Lilla_Gyermekteologia.pdf
- TÖRÖK István: *Dogmatika*, Free University Press, Amsterdam, 1985.